

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 3 (46)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2012

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 3 (46). — Рівне: РДГУ, 2012. — 150 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання дошкільників, учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкорвайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 24.02.2012 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 05.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2012

свята. Оскільки Комісія не допускала руських шкіл та не дала жодного місця руській мові в своїх школах, православне населення в українських землях під Польщею позбавлялося можливості навчитися церковнослов'янського читання і тим врятувати свою церкву від загибелі. Небагато православних священників відважувалося в той час відкривати школи, хіба лише тимчасові шкільки. Вчили в таких шкільках переважно дяки. Заможніші люди нерідко брали до себе для навчання своїх дітей домашніх вчителів.

Внаслідок утискання православної віри та української мови українська шляхта покидала православну віру, переходила на католицизм або унію. Навіть православне духовенство і міщанство, міцно тримаючись своєї руської віри, піддавалося так само, як і православна шляхта, польській мові і взагалі польським впливам.

Оцінюючи діяльність Едукаційної Комісії з погляду інтересів українського народу Савич А. зауважує, що «шкільний статут Едукаційної Комісії ігнорував інтереси двох великих народів, що входили до Польсько-Литовської держави, – українців та білорусів. Взагалі, вся реформа Комісія залишила по собі порожнечу, – навіть більше, жаль за попередніми школами, реальнішими та відповіднішими соціально-політичному ладові Речі Посполитої напередодні її катастрофи.»

Висновок. На нашу думку як в одному так і в другому матеріалі мають місце як категоричності так і перебільшення., особливо що стосується значення КЕН (1773) для розвитку шкільництва на українських землях і зокрема на Волині. Перш за все, крім першої існувала і друга Комісія(1803), яка в змісті своїх основних положень майже повністю копіювала першу. А діяльність другої комісії цілком і повністю контролювалась російським урядом, вона ним же ним і була створена. [1, 7].

Крім того, правдою є те, що основна увага першої КЕН була спрямована на шляхту. Але є всі підстави вважати, що під цим поняттям слід розуміти не лише польську шляхту, але й шляхту українську, з якої вийшло багато українських національних діячів. Польська влада усіма силами намагалась не лише вважати Волинь своєю територією, а й здійснювала практичні кроки щоб закріпити це., тому не в її інтересах було відкидати з рахунку українську шляхту. Немаловажним був і той факт, що ті, хто не лише реалізовували ідеї КЕН, але й були її ідейними і теоретичними натхненниками були вихідці з Волині, це, в першу чергу Гуго Колонтай, Тадеуш Чацький, Адам Чарториський. Немалу роль в цьому зіграла і Волинська гімназія та Волинський ліцей у Кременці [1, 7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Фабяновський Анджей. Гуго Коллонтай і Тадеуш Чацький – Творці Волинської гімназії. / Анджей. Фабяновський // Волинські Афіни. Збірник наукових праць. Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут ім. Тараса Шевченка, під ред. С.Маковського і В. Собчука. – Тернопіль: «Богдан», 2006. – 304с. :іл
2. Дибець Юліан. Традиції КЕН на литовсько-руських землях на поч.19 ст. / Юліан Дибець. // В колі великої реформи. Наукова сесія в Ягелонському університеті в 200-ту річницю виникнення КЕН 24-26 листопада 1973 р. / Під ред. Камілі Мрозовської та Ренати Дуткової.
3. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Підготував Ю. Вільчинський. / С. Сірополко. – [2.-ге вид.] – Львів: Афіша, 2001. – 664 с.
4. Ходаковська Яніна. Волинська гімназія та Волинський ліцей у Кременці (1805-1833рр. / Яніна Ходаковська. // Волинські Афіни. Збірник наукових праць. Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут ім. Тараса Шевченка, під ред. С.Маковського і В. Собчука. – Тернопіль: «Богдан», 2006. – 304с. :іл.
5. Biblioteka Narodowa w Warszawie. Papiery po Ludwiku Janowskim. Rkps II 7 796 L. Janowskim. Spisy imienne nauczycieli uczniów Liceum Wolinskiego w Kremiencu. K. 75.
6. Ibid. Поп.: Historia wychowania – S. 190.
7. Chmielowski P. Czacki Tadeusz. – S. 45.

Резюме. В статтє сдєлана попытка посмотреть на оценку деятельности Едукационной Комиссии на Волини (1773) с точки зрения двух противоположных взглядов: украинского и польского.

Ключевые слова: шкільництво, Едукаційна Комісія, освіта. Волинь, Польща.

The summary. An attempt to look at the estimation of activity of Commission of folk education in Volyn from the point of view of two opposite points of view is done in the article - Ukrainian and Polish.

Key words: schooling, education, the Ministry of Folk Education, Volyn, Poland.

Одержано редакцією 15.12.2011 р.

УДК: 37(09):(281.9:255)(477.82)

І.Б. ТИМОЧКО

ГРОМАДСЬКО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ДІЯЧІВ ВОЛИНСЬКИХ БРАТСТВ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ

Резюме. У статті зацентровано увагу на значенні процесу формування і розвитку братського руху в системі культурно-освітніх традицій Волинського краю. Здійснено спробу проаналізувати роль громадсько-педагогічної діяльності провідних діячів волинських братств другої половини XIX – початку XX століття у просвітницько-громадському русі Волинського регіону.

Ключові слова: православне братство, громадсько-педагогічна діяльність, культурно-освітні діячі, християнські цінності, меценатство.

Друга половина XIX століття презентує Україні плеяду громадських і культурних діячів – представників світської та духовної інтелігенції, які, продовжуючи справу своїх попередників у розвитку культурно-освітніх та національно-релігійних традицій рідного краю, сприяють формуванню суспільної моралі, яка базується на основних принципах православного християнства. Саме ця інтелігенція стала рушійною силою братського руху на Волині, а окремі її представники відзначилися цілеспрямованою та результативною діяльністю у сфері просвітництва та зробили вагомий внесок у збереження та розвиток її освіти і культури. [12, 148].

Тому, на нашу думку, об'єктивний ретроспективний аналіз просвітницько-громадської діяльності православних братств на території Волинської губернії потребує ретельного вивчення персоналій провідних діячів братств та результатів їхньої просвітницько-громадської діяльності, що є досить актуальним у системі розвитку загальноосвітніх тенденцій. У зв'язку з цим метою нашої наукової розвідки є вивчення особливостей громадсько-педагогічної діяльності культурно-освітніх діячів волинських братств 2 пол. XIX – поч. XX ст. та обґрунтування їх ролі у просвітницько-громадському русі волинського регіону.

Для аналізу освітньої діяльності православних братств, гуманістичної й реформаційної ідеї братських шкіл є корисними наукові розвідки вітчизняних науковців (А. Алексюк, Є. Мединський, Б. Мітюрюв). Значними для ретроспективного аналізу історико-культурних умов формування освітніх традицій православного братського руху мають наукові праці П. Андрухова, С. Бричок, С. Жилюка, М. Моліса, І. Огієнка, В. Рожка, Н. Сейко. Аналізу традицій, специфіки управління та особливостей діяльності православних братств присвячені роботи сучасних дослідників (С. Гаврилюк, Я. Ісаєвич, С. Кваша, Г. Капустін, П. Кралюк, О. Сажок). Важливе місце в історіографії нашого дослідження займають роботи, де висвітлено різноманітні аспекти діяльності провідних діячів братського руху – представників духовної і світської еліти (О. Бірюліна, М. Костиця, К. Летвицький, М. Манько, Л. Марківська, Л. Обухович, А. Тарнавський).

Виклад основного матеріалу. Перш за все, зацентруємо увагу на вагомому внеску організаторів братського руху у розвиток духовно-просвітницьких традицій краю. Зауважимо, що вже саме вміння організатора та покровителя братства, яке передбачало: сприяти відкриттю братства та укладанню статуту; привернути увагу та залучити до роботи відомих суспільно-громадських, релігійних діячів, меценатів, просвітителів та прихожан; організувати та скерувати діяльність братчиків в потрібному напрямку; особисто брати активну участь у просвітницькій та благодійній діяльності тощо – заслугоує глибокої поваги та відзнаки. Тому ми сміливо можемо віднести тих подвижників, які очолювали братства, або були почесними головами Ради братств, до числа активних діячів православного братського руху. Зокрема, серед представників світської та духовної інтелігенції, які проводили активну просвітницько-громадську діяльність, відомі імена: графині А. Блудової – засновниці та „дожиттєвої попечительниці” Кирило-Мефодіївського братства в Острозі; О. Дверницького – голови Володимир-Волинського Свято-Володимирського братства, відомого краєзнавця, науковця; педагога П. Бичковського; В. Леонтовича – науковця, дослідника історичних пам'яток, краєзнавця; В. Ліберовського – викладача Волинської духовної семінарії; М. Петрова – редактора часопису „Волинські Єпархіальні Відомості”, дослідника-краєзнавця, архівіста; М. Теодоровича – церковного історика-краєзнавця, богослова, публіциста, педагога; А. Терлецького – наглядча Кременецького чоловічого духовного училища, педагога; І. Тихомирова – церковно-освітнього діяча, письменника, журналіста, бібліографа; Ф. Четиркіна – викладача державної історії та грецької мови, магістра богослов'я; представників духовенства: архієпископа Волинського Агафангела (Соловійова) – активного діяча православного братського руху, професора богослов'я; архімандрита Амвросія (Лотоцького) – православного церковного письменника, історика, дослідника старовини; єпископа Острозького Віталія (Грегулевича) – волинського просвітителя-реформатора, громадського та культурно-освітнього діяча, ініціатора заснування Кременецького Богоявленського Свято-Миколаївського братства, засновника-редактора журналу „Подорожній” („Странник”), автора значної кількості просвітницьких, морально-виховних статей, нарисів; єпископа Ієрофея (Лобачевського) – православного церковного діяча, історика, природодослідника, викладача вищої граматики, німецької мови, риторики, філософії, фізики; архієпископа Модеста (Стрельбицького) – одного з активних учасників історико-краєзнавчого руху у Холмщині, Підляшші і Волині, дієвого ініціатора та співдіяча братського руху на Волині; архієпископа Волинського і Житомирського Палладія (Ганкевича) – ректора Могилевської семінарії, голови Училищної ради при Святійшому Синоді для керівництва церковно-приходськими школами; ієрея Аполлонія (Сендульського) – православного священника, церковно-громадського й освітнього діяча Волині, краєзнавця, дослідника; протоієрея Іларіона (Коровицького) – просвітителя, церковного і громадського діяча, педагога, редактора періодичного видання „Волинь”; ієрея Миколая (Левитського) – активного подвижника братського руху; священника Михайла (Тучемського) – активного культурно-освітнього та церковно-громадського діяча, публіциста, краєзнавця, дослідника; протоієрея Юлія (Гапановича). [12, 149-150].

Безумовно, привертає увагу істориків педагогіки постать відомої просвітительки та мецената XIX століття **Антоніни Дмитрівни Блудової** (1812-1891 рр.) – засновниці Острозького Кирило-Мефодіївського православного братства. Народилася Антоніна Дмитрівна в Стокгольмі, а померла в Санкт-Петербурзі, похована на Новодівичому кладовищі в Москві. Нею „закладені міцні основи справи виховання в м. Острозі Волинської губернії”, де вона реалізовувала культурно-просвітницькі та добродійні напрями своєї діяльності. Донька громадського діяча Д. М. Блудова, яка „з юності виросла в середовищі письменників Карамзінського

періоду”, Антоніна Дмитрівна „в широкому середовищі царського двору створила собі статус особи центральної, яка перебуває у спілкуванні з діячами високого літературного рівня”; вона намагалася передати ті прогресивні просвітницькі ідеї, які пропалагувала [5, 11].

Графиня Блудова була не лише ініціаторкою організації просвітницько-громадської та благодійної діяльності Кирило-Мефодіївського братства – вона особисто сама приймала безпосередню активну участь в її здійсненні. Про це свідчать спогади свідків досліджуваного періоду та її власні записи у щоденнику: „Слово у графині Антоніни Дмитрівни не розходилося з ділом, і вона дійсно передала створеним нею закладам все належне особисто їй майно, не зупинившись навіть перед продажем своїх власних коштовностей. Справа зростала з кожним роком, і як результат – можливість для багатьох православних родин надати своїм дочкам хорошу освіту, не відходячи від православ'я і зміцнюючись у свідомому християнському напрямі” [3, 172].

Аналізуючи громадсько-педагогічну діяльність культурно-освітніх діячів православних братств Волині, серед визначних постатей власне організаторів та засновників братств не можемо не згадати про **Омеяна Дверницького** – голову Володимир-Волинського Свято-Володимирського братства. Народився Омеян Дверницький у 1838 році на Волині в польській родині. Спочатку навчався у Луцькому дворянському училищі, згодом – у першій Київській гімназії. У 1879 році він був призначений мировим суддею Володимир-Волинського округу Волинської губернії, згодом – обраний головою з'їзду мирових суддів округу.

Постать майбутнього науковця є феноменальною, оскільки вихований на основі католицьких віросповідних засад, О. Дверницький згодом став активним діячем православного братського руху на Волині. Будучи людиною освіченою і водночас відданою справі поширення прогресивних просвітницьких ідей православ'я, О. Дверницький брав активну участь у громадській, культурно-освітній діяльності на Волині. До цього його спонукала необізнаність місцевого населення з історією міста і краю з історичними національно-релігійними традиціями. Саме на це науковець звертає особливу увагу, і скеровує у дослідницьке русло напрямом діяльності Свято-Володимирського братства. В процесі проведення краєзнавчих досліджень науковець особисто брав участь в археологічних експедиціях та залучав до такої діяльності членів братства [6].

Будучи ініціатором заснування при Свято-Володимирському братстві давньосховища, Омеян Дверницький висвітлював історію православних пам'яток Володимир-Волинського та його околиць. За підтримки владика Модеста та з ініціативи Дверницького був виданий наказ про організацію пошукових робіт церковних пам'яток минувшини, які потім передавали у фонд братського давньосховища. Окрім того, під час читань лекцій та проведенні бесід на народних читаннях (які, до речі, проводилися окремо для старшого покоління і окремо для молоді) вчений висвітлював важливість збору та охорони пам'яток минувшини, заохочував до цієї важливої справи слухачів, – за рахунок чого здійснювалося цілеспрямоване виховання поваги до історії рідного краю, до шанування його національних релігійних традицій [14, 581].

З метою надання фінансової допомоги братству на здійснення краєзнавчих та пошукових робіт, О. Дверницьким на користь братської каси було видано низку нарисів з історії й археології древньої Волині. У 1889 році з-під руки краєзнавця вийшла ілюстрована книга про православні пам'ятки міста „Нариси церков давнього Володимира” [6]. Дослідження відкривало серію видань, як передбачалося випускати для ознайомлення населення з православними пам'ятками Волині. О. Дверницький брав участь у підготовці на основі збірок давньосховища Свято-Володимирського братства альбому „Пам'ятки Волині”, що вийшов у 1892 році [14, 579]. У цьому виданні, як було зазначено у „Волинських Єпархіальних Відомостях”, “вміщено масу фактичного матеріалу, почерпнутого автором з першоджерел і вміло згрупованого; у висновках своїх і передбаченнях автор дуже обережний”; автор не обмежився лише простим викладом фактів і наведенням цитат з документів, а вільно і вміло оперував значним історико-документальним матеріалом, попередньо піддаючи його ґрунтовному аналізу [2, 579].

Постать **Афанасія Андрійовича Терлецького** серед активних членів братського руху була досить відомою і значимою. А. Терлецький – наглядча Кременецького чоловічого духовного училища, педагог, член Кременецького Богоявленського Свято-Миколаївського православного братства. Афанасій Андрійович – син священика Городищенського (Заславський повіт) жіночого монастиря. Після завершення у 1877 році курсу навчання у Волинській духовній семінарії, у тому ж році був призначений на посаду наглядча за учнями Кременецького духовного училища. Посаду наглядча поєднував з викладацькою роботою – з відкриттям у Кременці Волинського єпархіального жіночого училища (1881 р.) викладав „краснопис”. Окрім цього, в листопаді 1893 року йому надано дозвіл на викладання російської та слов'янської мови у 1-ому класі чоловічого училища. Також активно допомагає у роботі „Опекунства за нужденними вихованцями”. За свою активну просвітницьку роботу Афанасій Андрійович був нагороджений орденом Станіслава 3-го ступеня [13, 154].

Оскільки учні духовного училища повинні були чітко дотримуватися морально-етичних християнських правил, то, за сприянням А. Терлецького було укладено „Інструкцію для духовних училищ Волинської єпархії”, яка складалася з окремих розділів. Зокрема, у першому – було представлено „Обов'язки учнів релігійно-моральні”. Ним були визначені у другому розділі „Обов'язки учнів у класі”. Для того, щоб привчити учнів до „нормального, діяльного способу життя”, їх зобов'язували до чіткого виконання режиму та шкільного розпорядку, і з цією метою були укладені у третьому розділі „Обов'язки учнів відносно добового режиму” (що включали в себе шкільний розпорядок і відпочинок). В учнів духовного училища виховувалися позитивні риси характеру: шанобливість, покірливість, ввічливість, відвертість, правдивість, чесність. А от скритість,

лицемірство, неправдивість, дволикість, як у словах так і у вчинках учнів суворо переслідувалися – тому в четвертому розділі були визначені „Обов'язки учнів, що визначали їхнє ставлення один до одного і до оточуючих”. У п'ятому розділі були укладені правила щодо зовнішнього вигляду учнів [8]. Дотримання дисциплінованого режиму А. Терлецький вважав однією з умов ефективної організації навчально-виховного процесу.

Значну роль у розвитку діяльності братського руху відіграли представники духовної еліти. Відомим церковним культурно-освітнім діячем, який був першим ініціатором відновлення та розвитку діяльності православних братств став *єпископ Ієрофей (Лобачевський Яків Федорович)* (24 березня 1789 р. н., м. Ковель Волинської губернії – 1871 р., с. Дермань Дубенського повіту Волинської губернії) – православний церковний діяч і просвітитель Волині, волинської інтелігенції, історик, природодослідник. Закінчив Волинську духовну семінарію в Острозі (у 1807 році), Київську академію (у 1811 році). Працював викладачем вищої граматики, німецької мови, риторики, філософії, фізики та інспектором (з 1817 року) у рідній семінарії в Острозі, де прийняв постриг під чернечим іменем Ієрофей. Під час війни 1812 року був відповідальним за евакуацію архіву та бібліотеки семінарії (де знаходилися книги із зібрань академії та ієзуїтського колегіуму) в м. Кобеляки Полтавської губернії. З 1822 року – настоятель Загаєцького, з 1828 року – Дерманського монастирів. З 1845 року – єпископ Острозький, вікарій Волинсько-Житомирської єпархії з резиденцією у Дермані [1, 171-172].

Упродовж свого 43-річного управління монастирем здійснив відбудову храму доби князів Острозьких, що постраждав від пожежі. Зберіг і впорядкував монастирську бібліотеку та архів, досліджував острозькі і дерманські пам'ятки старовини, надсилаючи відомості про них для публікації у виданнях Київської археографічної комісії. Автор „Історичної записки про Дерманський монастир” (1842-1862, надрукована посмертно у 1873 р.). У ній серед ігуменів і управителів монастиря згадано „Івана Диякона” (Івана Федоровича). Найціннішим розділом „Записок” є матеріали про бібліотеку і архів монастиря, де описано 22 стародруки та рукописи. Автор вперше увів у науковий обіг „Дерманський пом'яник” XVII століття з іменами князів Острозьких (на сьогоднішній день зберігається в Державному історико-культурному заповіднику м. Острог). [7]. З 1865 року активно сприяв діяльності Острозького Свято-Кирило-Мефодіївського братства, за що був зарахований, з ініціативи графині Д. М. Блудової, до почесних членів братства.

Ще один громадський православний діяч – *архієпископ Модест (Данило Стрельбицький)* (1823-1902 рр.) – один з активних учасників історико-краєзнавчого руху на Холмщині, Підляшші і Волині, дієвий ініціатор та співдіяч братського руху на Волині. Архієпископ Модест виступав ініціатором заснування церковних музейних закладів та православних братств. Зокрема, за його підтримки було укладено та затверджено статuti близько двадцяти волинських братств, серед них Архангело-Михайлівського (м. Шепетівка), Архангело-Михайлівського (м. Житомир), Заболотце-Білічського (с. Заболотці), Братства Святого Архістратига Михаїла (с. Велика Вербче), Свято-Покровського (с. Кричильськ) та ін. [4, 324-325]. Архієпископ Модест не лише брав участь у представленні офіційного дозволу на реєстрацію братств, але й надавав посильну фінансову та матеріальну допомоги (у вигляді друкованої літератури для поповнення братських бібліотек) – за що і був зарахований до числа почесних членів цих братств. А також за сприяння у краєзнавчо-пошуковій роботі Свято-Володимирського православного братства (м. Володимир-Волинськ) та надання йому значної благодійної допомоги був зарахований до числа його почесних членів [12, 160].

Архієпископ автор та ініціатор виходу в світ низки історико-краєзнавчих видань про Литву, Холмщину, Підляшшя і Волинь, та також морально-виховних нарисів, матеріали яких активно використовувалися викладачами у духовних навчальних закладах та у підготовці до народних недільних читань, що проводилися братчиками. Зокрема: „Про церковний Октоїх”, „Про случьких князів”, „Оповідь про проповідництво святого Інокентія, єпископа Іркутського”, „Коротка оповідь про життя й подвиги преподобних отців дальних печер Києво-Печерської Лаври”, „Про найдревніше існування Православ'я і руської народності в Галиції, губерніях Люблінській, Седлецькій та інших місцевостях”, „Холмська єпархія”, „Волинська єпархія”, „Слова и промови” [15, 55].

Окрім того, архієпископ Модест – автор окремих статей педагогічно-виховного характеру, зокрема, „Шкільна дисципліна та її засоби” [10], в якій визначив основні напрями стимулювання поведінки учнів як основного засобу формування духовної витривалості в православній вірі, виховання у них відповідальності та працьовитості. Поняття дисципліни автор окреслює як сукупність заходів з боку вчителя з метою морального виховання й освіти учня [10, 927]. Як зазначав архієпископ Модест, у вузькому розумінні під дисципліною розуміємо „застосування шкільних законів і правил” з метою дотримання порядку. Але в істинному своєму розумінні, дисципліна, хоча й „стверджує зовнішній порядок”, проте головним чином має на увазі керівництво моральною поведінкою учнів, „їх внутрішнє спонукання, настрої і спосіб мислення” [10, 927].

Стосовно основних принципів дисципліни, – на думку архієпископа Модеста, – то існує два погляди: одні визнають її основою страх та суворість, а інші – любов та лагідність. Ці два погляди представляють крайнощі в крайнощах, – вважає архієпископ, – і не є правильними, істина ж – в золотій середині. З одного боку, суворість виховання, на його думку, переходить в лють і жорстокість; з другого боку, перебільшена любов – в слабкість, поблажливість та поступливість. Остання крайність, вважає просвітник, „навіть більш шкідлива, як перша” [10, 928]. Підтримуючи такі морально-релігійні, педагогічно-виховні погляди архієпископ Модест був переконаним прихильником підтримки порядку, дисципліни, чіткого дотримання встановлених шкільних та семінарських правил.

Серед подвижників братського руху відомим є ім'я протоієрея *Іларіона Івановича Коровицького* (1836-1892 р.р.) – просвітителя, церковного і громадського діяча, педагога. Іларіон Іванович родом з Волинської губернії, Володимир-Волинського повіту, син священника, після закінчення Волинської духовної семінарії у 1859 році був рукопокладений у сан священника церкви села Микулич Володимир-Волинського повіту. У 1869 році був призначений законовчителем Волинського училища дівць духовного відомства. Окрім цієї посади, виконував обов'язки законовчителя у Житомирській жіночій гімназії, у фельдшерській школі та у сиротинці, був членом правління духовного училища і ревізійного комітету. З 1882 року виконував обов'язки редактора місцевого періодичного видання „Волинь”. Завдяки своїй комунікабельності, чуйності, скромності, як було зазначено у „Волинських Єпархіальних Відомостях”, Іларіон Іванович користувався надзвичайною повагою серед своїх вихованців та прихожан [11, 601].

Іларіон Іванович відомий своїми просвітницькими педагогічними ідеями, які є актуальними і на сьогодні: переконаний прихильник запровадження жіночої освіти, розвитку системи жіночих навчальних закладів, важливого значення надавав ролі сім'ї у формуванні моральному вихованні молоді [9, 46]. Протоієрей Іларіон доводить у своїх працях, що успіх навчально-виховного процесу можливий лише у тому випадку, кола справа морального виховання підрастаючого покоління буде спільною справою як школи, так і сім'ї [9, 48].

Висновки. В статті ми окреслили діяльність лише окремих представників духовної і світської інтелігенції, активних діячів православних братств Волинської губернії. Отже, оцінюючи діяльність подвижників братського руху, поряд з відомими просвітителями, науковцями, представниками вищих кіл, можемо сміливо назвати прогресивних діячів-братчиків, які щоденною відданою діяльністю реалізували християнські цінності просвітництва. Представниками братського руху – як духовного священницького кліру, так і світськими особами – активними громадсько-релігійними діячами, науковцями Волині було зроблено вагомий внесок у розвиток просвітництва та формування національно-релігійних традицій краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амвросий. Воспоминание о Преосвященном Иерофее, епископе Острожском, викарии Волынской епархии / Амвросий, архимандрит [Лотоцкий А.] // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1873. – Часть неофициальная. – № 5. – С. 170-184.
2. Библиографическая заметка. Памятники древнего православия в г. Владимире-Волыньском / [Уклад. Е. И. Дверницким] // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1889. – № 23. – Часть неофициальная. – С. 579.
3. Блудова А. Д. Для немногих. Пять месяцев на Волыни. Острожская летопись 1867 год. [Запись от 23 июня 1867 года] / Антонина Дмитриевна Блудова. – СПб.: [б.м.и.], 1868. – 297 с.
4. Виленский календарь на 1903 год. – Вильна: Типография Св.-Духов. Братства, 1902. – 474 с.
5. Графиня Антонина Дмитриевна Блудова и Кирилло-Мефодиевское Острожское Братство: В память десятилетия со времени кончины основательницы / [Под ред. И. П. Хрущева]. – СПб.: Типо-литография В. В. Комарова, 1903. – 26 с. – Острозький державний історико-культурний заповідник. – Кн. надход.: 4012. – Док. фонд: VI-K. – 663.
6. Дверницкий Е. Н. Памятники древнего православия в г. Владимире-Волыньском / Е. Н. Дверницкий. – К.: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. – 63 с.
7. Иерофей. Историческая записка о Дерманском монастыре / Иерофей (И. Лобачевский), епископ // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1873. – Часть неофициальная. – № 8. – С. 282-302.
8. Инструкции о воспитании / [Б.а.] // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1881. – № 32. – Часть неофициальная. – С. 791-798.
9. Коровицкий И. Каким образом семья может содействовать духовной школе в деле нравственного воспитания юношества / Иларіон Коровицкий, протоієрей // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1890. – № 2. – Часть неофициальная. – С. 46-48.
10. Модест. Школьная дисциплина и ее средства: примеры, привычки, учения, награды и наказания / Модест, архиепископ // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1891. – № 30. – Часть неофициальная. – С. 927-934.
11. Протоієрей Іларіон Іванович Коровицький [Некролог] / [Б.а.] // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1892. – № 24. – Часть неофициальная. – С. 597-601.
12. Тимочко І. Б. Просвітницько-громадська діяльність православних братств Волині (друга половина XIX – початок XX століття) / Ірина Богданівна Тимочко: Дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. н. 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Рівне, 2011. – 308 с.
13. Юбилей скромного педагога / Б.а. // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1903. – № 5. – Часть неофициальная. – С. 154-156.
14. N. Значение работы О. Дверницкого для нашего православного общества / N. // Волыньские Епархиальные Ведомости. – 1889. – №23. – Часть неофициальная. – С. 575-583.
15. 1000-ліття православ'я на Волині / [Упорядник М. Моліс (о. Миколай)]. – Дубно: б.м.в., 1992. – 149 с.

Резюме. В статті обращено внимание на значение процесса формирования и развития братского движения в системе культурно-образовательных традиций Волынского края. Осуществлена попытка проанализировать значение общественно-педагогической деятельности ведущих деятелей волыньских братств 2 пол. XIX – нач. XX ст. в просветительско-общественном движении Волынского региона.

Ключевые слова: православное братство, общественно-педагогическая деятельность, культурно-образовательные деятели, христианские ценности, меценатство.

I.V. TYMOCHKO. SOCIAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF CULTURAL-EDUCATION FIGURES OF VOLYN BROTHERHOODS IN THE SYSTEM OF GENERAL TENDENCIES DEVELOPMENT

The summary. The attention of the article is paid to the value of the process of formation and development of brotherhood movement in the system of cultural-educational traditions in Volyn region. The author has made an attempt to social-pedagogical activity of Volyn brotherhood's leaders in the second half of XIX – beginning of XX centuries in educational and public movement in Volyn region.

Key words: Orthodox brotherhoods, social-pedagogical activity, cultural-educational figures, Christian values, patronage.

Одержано редакцією 17.02.2012 р.

УДК: 37: 001. 8

Н. В. ЛИТВИНОВА

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВЦІВ

Резюме. У статті досліджуються підходи до визначення понять «компетенція», «компетентність» та «професійна компетентність», розглядається сутність та структура професійної компетентності інженера-педагога будівельного профілю.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність, інженер-педагог будівельного профілю.

Постановка проблеми. Головна мета професійного навчання – підготовка кваліфікованого, компетентного, перспективного, конкурентоздатного, продуктивного, мобільного інженера-педагога, який відповідає рівню і профілю підготовки, здатного до самовдосконалення, ефективної праці, постійного професійного зростання. Тільки професіонал своєї справи гарантовано може досягти поставленої мети.

Специфіка підготовки майбутнього інженера-педагога полягає в тому, що його професійний потенціал формується не тільки на основі психолого-педагогічних і предметних знань, але й передусім на основі нових ідей, умінь, навичок, які дозволяють знаходити та використовувати оригінальні рішення, новаторські форми і методи виконання своїх професійних функцій. У процесі формування професійної компетентності майбутнього інженера-педагога вирішується соціально-педагогічне завдання, яке полягає в тому, щоб підготувати студента до самостійної діяльності, в якій він зможе реалізувати свої творчі здібності, використати отримані знання, уміння, навички. Тільки цілеспрямований фахівець, який має спеціальну підготовку, на основі аналізу ситуацій і сутності проблеми шляхом творчої уяви та уявного експерименту здатний знайти нові, оригінальні шляхи та методи їх вирішення.

Дослідженням питання професійної компетентності майбутніх фахівців займалися багато українських і російських науковців: А. Андреев, В. Байденко, В. Безруков, Ю. Варданян, І. Васильев, Л. Голунова, О. Заблоцька, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Коваленко, К. Ковальська, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Тархан, Ю. Татур та ін. Вчені розглядали професійну компетентність як: поєднання знань і умінь, які визначають ефективність праці; певну кількість навичок для виконання задач; комбінацію особистісних властивостей і якостей; сукупність знань і професійно важливих індивідуальних якостей; вектор професіоналізації; поєднання теоретичної і практичної готовності до праці, здатності здійснювати складні види дій тощо.

На сьогодні не існує єдиного трактування поняття «професійна компетентність». Проблема її формування для майбутніх інженерів-педагогів будівельного профілю залишилася поза увагою вчених і тому потребує додаткового уточнення.

Мета статті: розглянути різні підходи по визначенню понять «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність»; структуру професійної компетентності майбутнього інженера-педагога будівельного профілю.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо, як визначається поняття «професійна компетентність» та її структура незалежно від виду діяльності фахівця у різних літературних джерелах.

У Енциклопедії освіти професійна компетентність розглядається як інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [4, 722].

Українські науковці О. Коваленко, Н. Брюханова, О. Мельниченко стверджують, що професійна компетентність – це сукупність знань, умінь та способів виконання стосовно певної діяльності. Для перевірки професійної компетентності існують певні типові професійні завдання і ситуації [8, 144].

У той же час, О. Коваленко виділяє такі складові професійної діяльності інженера-педагога: професійно-інженерну та професійно-педагогічну [9, 9]. З цим погоджуються російські науковці З. Сазонова, Л. Соколова, які вважають, що інженерно-педагогічна компетентність – це інтегративна якість особистості інженера-педагога, що формується і розвивається в процесі неперервної взаємодії двох його неподільних компонентів – інженерної і педагогічної компетентностей [15, 63].

М. Лук'янова визначає, що «професійна компетентність – це якість, властивість або стан фахівця, що забезпечує його фізичний, психологічний, духовний стан та потреби відповідно до вимог певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартів, кваліфікації, службової посади» [11, 42].

ЗМІСТ

Білявцева О.В. Духовна культура молоді: реалії та перспективи.	3
Овадюк О.О. Українська етнопедагогіка – важливий компонент національної системи освіти України.	6
Свердлова Т.Г. Становлення системного підходу як методологічного засобу вітчизняної педагогіки.	14
Петрук Л.П. Освітньо-виховна діяльність братських шкіл України XVI-XVIII ст.	18
Крат І.В. Щодо питання про роль Едукаційної Комісії (1773 р.).	23
Тимочко І.Б. Громадсько-педагогічна діяльність культурно-освітніх діячів Волинських братств у системі розвитку загальноосвітніх тенденцій.	25
Литвинова Н.В. Професійна компетентність як об'єкт дослідження науковців.	30
Нечипорук Л.І. Професійна компетентність вчителя ноосферної школи.	33
Ліончук Р.А. Становлення гендерного підходу до освіти та виховання в Україні.	37
Останчук М.В., Останчук Л.С. Проектна діяльність при навчанні: історія, теорія, практика.	40
Совзар О.М. Основні напрями педагогічно-просвітницької діяльності Юліана Романчука.	44
Мельничук Л.В. Тенденції соціального розвитку зрілості молодших школярів 60-80 роки ХХ ст.	47
Курок В.П. Інженерно-педагогічна освіта в Україні в період 90-і рр. ХХ ст.- початок ХХІ ст.	50
Галатюк М.Ю. Ціннісно-мотиваційна компетенція у контексті діяльнісної теорії навчання.	53
Шахненко В.І. Нищення української мови як одна із причин руйнування української національної культури і наступної демографічної кризи.	57
Поніманська Т.І. Нормативно-методичні орієнтири гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку.	63
Скрипник Н.І. Експериментальне вивчення вмінь старших дошкільників взаємодіяти з оточуючими.	68
Приймак О.П. Оптимальне поєднання методів навчання у процесі засвоєння учнями початкових класів табличних випадків арифметичних дій.	71
Шутяк В.Г. Початкове технічне моделювання з паперу і картону.	74
Симонович Н.В. Психолого-педагогічні передумови використання інтерактивних освітніх технологій в трудовому навчанні.	78
Грипич С.Н. Значення художньої літератури в розвитку особистої культури дитини.	82
Щетина Н.П., Литвин О.М. Методичні аспекти застосування ігрових технологій у графічній підготовці школярів.	86
Войтелева Г.О. Використання технологічної документації у процесі проектно-технологічної діяльності.	89
Войтко А.І. Моделювання професійної проби як підґрунтя професійного самовизначення учнів основної школи.	92
Лукашовська А.В. Стимулювання розвитку творчих умінь підлітків засобами української етнопедагогіки.	96
Яциур М.С. Підготовка майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної роботи з учнями на основі алгоритму вибору професії.	100
Шевель Б.О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій студентами педагогічних спеціальностей під час технічного проектування.	104
Лазаренко Н.Ю. Методика організації групової навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з практикуму в навчальних майстернях з технології приготування страв.	107
Бордюк В.М. Професійний розвиток майбутніх вчителів засобами мотиваційного тренінгу.	111
Петренко О.Б. Практика впровадження гендерного підходу у навчальний процес вищого навчального закладу.	115
Ковальчук Л.О. Педагогічний такт і тактика у контексті формування культури професійного мислення майбутніх педагогів.	120
Трофімчук В.М. Технічний дизайн – важливий етап підготовки майбутнього вчителя технологій до професійної діяльності.	127

<i>Шурин О.І.</i> До питання формування творчої особистості майбутніх учителів.	130
<i>Галай В.М.</i> Теоретичні аспекти формування професійної компетентності вчителів технологій.....	134
<i>Бордюк М.А., Шевчук Т.М, Бордюк Н.А.</i> Основні напрями формування знань про полімерні матеріали у майбутніх педагогів.	137
<i>Димченко С.С.</i> Духовне відродження особистості Богдана Депо в контексті розвитку Українського диригентського мистецтва.	142
<i>Відомості про авторів.</i>	147